

Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В умовах системної кризи національної економіки проблема економічної безпеки України набуває особливого значення і гостроти. Економічна безпека є найважливішим складовим елементом структури національної безпеки держави. Вона складає базис для формування і функціонування всіх інших її структурних елементів: військової, політичної, соціальної, геополітичної тощо.

Якщо намагатися розкрити концептуальні особливості наукового поняття «економічна безпека», то треба виокремити певні теоретико-методологічні підходи до його аналізу. З точки зору загальноекономічного підходу економічна безпека трактується як власна захищеність економічних інтересів (А. Архіпов, А. Городецький, М. Михайлов, В. Єдинак, М. Сердан, В. Сенчагов, Е. Олейніков та ін.). Так, прибічник цієї позиції Е. Олейніков підкреслює, що економічна безпека країни – це захищеність економічних відносин, що зумовлюють прогресивний розвиток економічного потенціалу країни, забезпечують підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства, його окремих соціальних угруповань і формують основи обороноздатності країни від небезпеки і погроз.

Спираючись на соціально зорієнтований підхід, такі вчені, як В. Буторін, Е. Бухвальд, Н. Гловацька, С. Лазуренко, А. Ткаченко, С. Шипілов та ін., стверджують, що економічна безпека традиційно розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи, що зумовлює її спроможність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами, розвиток народного господарства, послідовну реалізацію національно-державних інтересів.

Прибічники обліково-статистичного підходу економічну безпеку вважають станом економіки країни, який, по-перше, за обсягами і структурними параметрами достатній для забезпечення існуючого статусу держави, її незалежного від зовнішнього тиску політичного і соціально-економічного розвитку і, по-друге, спроможний підтримувати рівень легальних прибутків, що забезпечує абсолютній більшості населення добробут, який би відповідав стандартам цивілізованих країн.

Дослідники, які використовують функціональний підхід до визначення сутності даного феномену, виходять із того, що економічна безпека постійно відтворюється і забезпечується в результаті функціонування даної системи, її реагування на зовнішні і внутрішні загрози, нейтралізуючи їх. Вони стверджують, що безпеку економічної системи треба розглядати не лише в статичній, але й у динамічній, не лише як характеристику її взаємодії з оточуючим середовищем. Так, наприклад, І. Напалкова вказує, що у визначенні економічної безпеки як стану захищеності в більшій мірі фіксується суспільно необхідний результат, він характеризує безпеку як дещо, що вже досягло певного рівня, а не як саме процес.

Прибічники даного підходу зазначають, що розуміння економічної безпеки з точки зору статичності має на увазі визначеність, фіксованість характеристик економічної системи. Разом з тим будь-якій економічній системі внутрішньо притаманна невизначеність, оскільки її показники формуються в результаті взаємодії багатьох суб'єктів, які мають достатньо широкий спектр

можливостей у виборі форм і засобів діяльності, що надає розвитку економіки момент невизначеності. Це потребує розгляду економічної безпеки не тільки як якогось визначеного стану, але і як нетривкого, рухомого стану, який знаходиться в постійній зміні якостей економічної системи. У цьому зв'язку економічну безпеку можна розуміти як характеристику функціонування національної економіки, яка відображає її спроможність:

- забезпечувати стабільний і стійкий розвиток народного господарства;
- своєчасно реагувати на несприятливі умови і фактори, що виникають;
- нейтралізувати небезпеки, що загрожують добробуту населення і народному господарству.

Можна навести й інші приклади, але за своєю суттю вони схожі, тому що всі вони характеризують різноманітні аспекти економічної безпеки держави. Інтегруючи вищесказане, можна стверджувати, що економічна безпека держави – стан стійкої динамічної рівноваги національної економіки, що має механізми, які гарантують регенерацію й утримання в заданих межах ключових параметрів функціонування економіки в умовах передбачуваних або випадкових дестабілізуючих імпульсів та ризиків з метою забезпечення задоволення суспільних потреб як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Сучасна наука розглядає показники економічної безпеки, які виступають як інструмент оцінки стану економіки з точки зору важливих процесів, що відображають сутність економічної безпеки. Серед показників економічної безпеки виокремлюються такі:

1) економічне зростання, що включає показники валового внутрішнього продукту (ВВП), валового національного продукту (ВНП), чистого національного продукту (ЧНП), національного прибутку (НП), обсягів і темпів промислового виробництва, галузевої структури господарства та динаміку окремих галузей, капіталовкладення тощо;

2) показники, що характеризують стан природоресурсного, виробничого і науково-технічного потенціалу країни;

3) показники, які відображають динамічність і адаптивність господарського механізму, а також його залежність від зовнішніх факторів (рівень інфляції, дефіцит консолідованого бюджету, дія зовнішньоекономічних факторів, стабільність національної валюти, внутрішня і зовнішня заборгованість);

4) якість життя (ВВП на душу населення, рівень диференціації прибутків, забезпеченість основних груп населення матеріальними благами і послугами, працездатність населення, стан оточуючого середовища тощо).

Порогові рівні зниження економічної безпеки характеризують:

1) гранично припустимий рівень зниження економічної активності, обсягів виробництва, інвестування і фінансування, за межами якого неможливий самостійний економічний розвиток країни на технічно сучасному, конкурен-

тоспроможному базисі, зберігання демократичних основ суспільного устрою, підтримання оборонного, науково-технічного, інноваційного, інвестиційного й освітнього потенціалів;

2) гранично припустиме зниження рівня і якості життя основної маси населення, за межами якого виникає загроза неконтрольованих соціальних, трудових, міжнаціональних та інших конфліктів, створюється загроза втрати найпродуктивнішої частини національного «людського капіталу» і нації як органічної частки цивілізаційної спільноти;

3) гранично припустимий рівень зниження витрат на підтримання і відтворення природно-екологічного потенціалу, за межами якого виникає загроза незворотної руйнації елементів природної сфери, втрати життєво важливих ресурсних джерел економічного росту, а також значних територій мешкання, розташування виробництва і рекреації, нанесення непоправної шкоди здоров'ю теперішнього і майбутнього поколінь тощо.

Економічна безпека держави реалізується завдяки механізму забезпечення економічної безпеки, який виступає як система засобів із запобігання економічним загрозам. У стратегічному плані економічну безпеку гарантує лише конкурентоспроможна економіка. Звідси, основне завдання держави в контексті забезпечення економічної безпеки – створення такого економічного, політичного та правового середовища й інсталяційної інфраструктури, які б стимулювали найбільш життєздатні підприємства, інвестиційні процеси, виробництво перспективних конкурентоспроможних товарів.